

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalian koulutusohjelma

Susanne Kuosmanen

TUEN TARVE VARHAISKASVATUKSEN ARJESSA

Opinnäytetyö 2013

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaali-ala

KUOSMANEN SUSANNE

Tuen tarve varhaiskasvatukseen arjessa

Opinnäytetyö

28 sivua + 5 liitesivua

Työn ohjaaja

Lehtori Virve Remes

Toimeksiantaja

Kotkan kaupungin päivähoito ja varhaiskasvatus/ erityis-
päivähoito

Huhtikuu 2013

Avainsanat

konsultaatio, koulutus, materiaali, samanaikaisopetus

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millainen tuen tarve Kotkan kaupungin päivähoitohenkilöstöllä on. Tutkimuksen tehtävänä on kartoittaa päivähoitohenkilöstön koulutustarvetta ja, sitä tarvitsevatko he opetustyössään lisää opetusmateriaalia tai muuta materiaalia. Lisäksi teoreettisessa viitekehyksessä käydään läpi kolme erilaista tutkimuotota varhaiserityisopetuksesta. Selvitetään, mitä käytössä olevat käsitteet tarkoittavat ja miten nämä voivat auttaa kasvattajaa omassa työssään. Kyselyssä haetaan Kotkan päivähoiton henkilöstön mielipidettä siitä, millaista tukea odottavat saavansa varhaiskasvatukseen erityisopettajalta, kun kyseessä ovat seuraavat käsitteet kuten konsultaatioapu, pienryhmätoiminta ja samanaikaisopetus.

Tutkimus toteutettiin määrällistä ja osaksi laadullista tutkimusmenetelmää käyttäen. Määrällisen tutkimuksen havaintoaineiston keruumenetelmänä käytettiin strukturoitua kyselylomaketta, joka lähetettiin sähköisessä muodossa ZEF-järjestelmän avulla. Tutkimukseen vastanneita oli 82 henkilöä (N=308). Tutkimuksessa selviää, millaista koulutusta ja materiaalia tarvitaan sekä selvitetään päivähoitohenkilöstön odotuksia siitä, mitä varhaiskasvatukseen erityisopettajalta odotetaan, kun puhutaan käsitteistä konsultaatioapu, pienryhmätoiminta ja samanaikaisopetus.

Tutkimuksessa ilmenee, että päivähoitohenkilöstö koki tarvitsevansa enemmän erityiskasvatukseen ja erityislapsiin liittyvää koulutusta ja materiaalia. Käsitteenä samanaikaisopetus oli päivähoitohenkilöstön kesken hiukan vieraampi käsite kuin kaksi muuta käsitettä. Näihin käsitteisiin liitetään monenlaisia odotuksia varhaiskasvatukseen erityisopettajan osallistumisesta päiväkodin ja esiopetuksen arkeen.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Services

KUOSMANEN SUSANNE

Educational Support among the Day-Care
Personnel

Bachelor's Thesis

28 pages + 5 pages of appendices

Supervisor

Virve Remes, Senior Lecturer

Commissioned by

The Day-care and the Early Childhood Edu-
cation in Kotka City

April 2013

Keywords

consultancy, education, educational material,
cooperative teaching

The purpose of the study was to clarify what kind of support is needed by the day-care personnel in the city of Kotka. The purpose of this study was to make a survey about the educational needs for day care personnel. It is also to be viewed whether they will need more educational material or other material. In addition, the theoretical framework deals with three different types of aid in early special education. It is also to be identified what the concepts mean and how they can help educators in their work. The survey sought Kotka day care staff's opinion on what kind of support they expect to receive from the special early childhood education teacher in the case of the following concepts as counseling assistance, small group activities and simultaneous teaching.

This study was conducted using both quantitative and qualitative methods. In quantitative research observation data collection was implemented with a structured questionnaire, which was sent in electronic form ZEF system. There were 82 participants in this survey (N = 308). The study shows what kind of training and materials is needed, as well as explaining day care staff's expectations of what is expected from a special teacher when it comes to concepts as simultaneous teaching, small group activities and counseling assistance. The study revealed that the day care staff felt that they needed more for special education and special education and child-related material. The concept of simultaneous teaching was more unfamiliar than the other two concepts among the day care staff. These concepts are identified with a wide range of expectations related to participation in early childhood special education kindergarten and pre-school education to everyday life.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

LIITTEET

4

1 JOHDANTO

5

2 PÄIVÄHOIDON KEHITTYMINEN

7

3 YK:N LAPSENOIKEUKSIEN SOPIMUS JA LASTENSUOJELULAKI

8

4 VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

8

5 VARHAISKASVATUS

9

6 ERITYISTUEN JA VARHAISEN TUEN MÄÄRITELMÄ VARHAISKASVATUKSESSA

10

7 VARHAISERITYISOPETUKSESSA KÄYTETTÄVIÄ TUKIMUOTOJA

11

7.1 Konsultaatioapu

11

7.2 Pienryhmätoiminta

12

7.3 Samanaikaisopettajuus

13

7.4 Varhaiskasvatuksen erityisopettaja

13

8 TUTKIMUSMENETELMÄT

14

9 TUTKIMUSONGELMAT

15

10 TUTKIMUSTULOKSET

16

10.1 Ikärakenne

16

10.2 Ammattinimike, koulutustausta ja alakohtainen kokemus

17

10.3 Koulutustoiveet ja muita koulutustoiveita

19

10.4 Materiaalitarve

21

10.5 Käsitteiden ymmärtäminen

22

10.6 Tuen tarve

22

11 POHDINTA

25

LÄHTEET

28

LIITTEET

Liite 1. Kirje VEO-kyselyn vastaajille

Liite 2. VEO-kyselyn jatkokysely 2012

1 JOHDANTO

Nykypäivänä päiväkodin työntekijät kohtaavat erityistukea tarvitsevia lapsia päivittäin. Varhaiskasvatuksen hoito- ja kasvatushenkilöstöltä odotetaan lukuisten eri tukimenetelmien ja diagnoosien tuntemista ja kykyä omaksua uutta tietoa sekä kykyä soveltaa oppimaansa käytännön tilanteissa. Erityistukea tarvitsevien lasten kanssa työskentely vaatii henkilöstöltä sekä henkisiä että fyysisiä voimavaroja. Erityistä tukea, hoitoa ja kasvatusta tarvitsevien lasten erilaisia diagnooseja ja tukemisen muotoja on laaja kirjo.

Erityistukea tarvitsevia lapsia on päivähoidon arjessa monenlaisia. Näitä ovat muun muassa aistivammaiset, liikunta- ja kehitysvammaiset lapset sekä lapset, joilla on kielen tai puheen erityisvaikeuksia. Tukea tarvitsevia ovat myös sosiaalis-emotionaalisia tai tarkkaavuuden häiriöitä omaavat, sekä autistiset ja kroonisia sairauksia sairastavat lapset. Nykyään myös maahanmuuttajalapset on huomioitu tuen tarvetta kaipaavaksi ryhmäksi. Haasteita päivähoidon arjessa siis riittää.

Varhaiskasvatustyön perustan rakentaa kukin varhaiskasvatuksen hoito- ja kasvatushenkilöstö itse omalla koulutuksellaan, työkokemuksellaan ja persoonallisuudellaan. Pääasia hoitotyössä kuitenkin on, että kasvattaja pystyy vastaamaan lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Päivähoidon hoito- ja kasvatushenkilöstön ydintehtäviin kuuluvat lapsen hoito, kasvatusta ja opetustyö. Näiden lisäksi he tekevät yhteistyötä vanhempien ja erilaisten verkostojen kanssa sekä lastensuojelun tukitoimia. (Koivunen 2009, 11–13.)

Koivusen (2009, 14) mukaan arjen verkostot elävät nyky-yhteiskunnassa muutosten kourissa. Työntekijöiden nopea vaihtuvuus, työtehtävien uudelleen organisointi ja hektisyys leimaavat myös päivähoidon henkilöstön arkea. Usein käyttöön otetaan myös uusia työmenetelmiä ja -välineitä. Tämän seurauksena ollaan tilanteessa, jossa jokaisen työntekijän on päivitettävä tietojaan ja taitojaan säännöllisin väliajoin pysyäkseen ammatillisesti ajan hermoilla. Koivunen (2009,147) määrittää: ”*Tullakseen hyväksi työntekijäksi ihmisen on myös opittava uutta, arvioitava omaa toimintatapaansa ja kyettävä muuttamaan toimintaansa tarvittaessa.*” Päivähoidon hoito- ja kasvatushenkilöstö koostuu monenlaisista koulutustaustoista ja työhistoriat voivat vaihdella suurestikin. Lisäksi hoitotyössä ovat aina läsnä henkilön persoona ja henkilökohtaiset vahvuudet. On koko yhteisön hyvinvointia edistävää ja kaikkien etu, että jokaisen

henkilön yksilöllistä osaamista ja heidän vahvuuksiaan pystytään käyttämään tehokkaasti ja oikein. Tutkimuksella halutaan selvittää, onko työyhteisössä tarvetta koulutukseen ja millainen tuen tarve varhaiskasvatuksen hoito- ja kasvatushenkilöstöllä oikeasti on.

Tutkimuksessa tarkastellaan Kotkan päivähoidon henkilökunnan omaa kokemusta tarvitsemastaan varhaiserityiskasvatuksellisesta tuesta. Millaisia odotuksia päivähoidon varhaiskasvatuksen hoito- ja kasvatushenkilöstöllä on varhaiserityiskasvatuksen tarjoamalta koulutukselta ja konsultaatiolta? Millaista koulutusta toivotaan ja millaista materiaalia tarvitaan? Miten varhaiskasvatuksen erityisopettajan tarjoamat tukimuodot henkilökunnan taholta ymmärretään, kun puhutaan muun muassa konsultaatioavusta, pienryhmätoiminnasta tai samanaikaisopettajuudesta? Tutkimus koostuu Kotkan kaupungin päivähoidon henkilökunnalle suunnatusta kyselystä. Se on jatkoa varhaiskasvatuksen keväällä 2012 toteuttamalle kyselylle, jossa selvitettiin varhaiskasvatuksen erityisopettajan työhön liittyviä kysymyksiä ja kehittämiskohteita.

Samankaltaisia tutkimuksia on tehty aikaisemminkin. Tutkimuksissa on tutkittu päivähoidon hoitohenkilöstön asiantuntijuuden kehittämistä ja mitä laatu merkitsee työntekijän näkökulmasta. Tutkimukseni eroaa näistä aikaisemmista tutkimuksista niin, että nyt halutaan saada yksilöityjä vastauksia koulutuksen sisällöstä ja, siitä millaista materiaalia varhaiskasvatuksen hoito- ja kasvatushenkilöstö haluaisivat saada tukemaan omaa työskentelyään varhaiskasvatuksen arjessa. Tutkimuksessa on myös uutena tutkittavana kohteena sen selvittäminen, kuinka päivähoitohenkilöstö ymmärtää varhaiskasvatuksen erityisopetuksen käsitteitä, joita käytetään erityisopettajan kanssa työskennellessä.

Varhaiskasvatuksen kehittämistyöhön liittyvien tutkimusten tehtävänä yleisesti on auttaa laadun varmistuksessa ja -parantamisessa. Tämän tutkimukseni päämääränä on antaa työkaluja varhaiserityiskasvatuksen koulutusmateriaalin luomiseen ja koulutustarpeiden kartoittamiseen henkilökunnan näkökulmasta. Tutkimuksen lopputulokset selvittävät, mitä ja millaista koulutusta ja materiaalia erityistä tukea tarvitsevien lasten hoidosta vastaava varhaiskasvatuksen kasvattajat ja opettajat kokevat tarvitsevansa työnsä tueksi. Lisäksi tutkimukseni päämääränä on antaa tietoa siitä, miten varhaiskasvatuksen hoitohenkilöstö ymmärtää tiettyjen käsitteiden tarkoituksen hoidon suunnittelussa ja hoitotilanteissa.

Kartoitetaan, tarvitaanko henkilökunnan opastamiseksi tiedotusta varhaiskasvatuksen erityisopettajien käyttämistä käsitteistä ja niiden pohjalta tehdyistä työmuodoista, jotta erityisopettajan tarjoama ammattituki voitaisiin käyttää tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti hyödyksi jokapäiväisissä hoitotilanteissa. Toivon, lopputuloksen helpottavan tulevaisuudessa Kotkan päivähoidon hoitohenkilöstön työtä.

2 PÄIVÄHOIDON KEHITTYMINEN

Yhteiskunnallisen muutoksen myötä, molempien vanhempien joutuessa työskentelemään kodin ulkopuolella, nousi esiin kodin ulkopuolisen lastenhoidon järjestelyn tarve. Teollistuminen ja taloudellinen liberalismi muuttivat rajusti suomalaista yhteiskuntaa ja perheiden taloudellinen tilanne parani. Vanhemmat pystyivät itse järjestämään lastensa hoidon ja turvaamaan koko perheen toimeentulon. (Sipilä 2006, 25–33)

Saksalaista kasvatusfilosofi Friedrich Fröbeliä (1782–1852) pidetään lastentarhaajatuksen isänä. Lastentarhan tehtävänä oli toimia tukena kotikasvatukselle. Hän uskoi kodin ja lastentarhan kiinteällä yhteistyöllään pystyvän luomaan perustan koululle ja uudenlaiselle kasvatukselle. Fröbel piti tärkeänä opettaa lapselle käytännön työtehtäviä. Hän kehitti erilaisia leikki- ja työskentelymateriaaleja. Hänen ajatuksensa mukaan varhaiskasvatuksen tulee olla lapsen kehitystä edistävää. (Sipilä 2006, 33)

Kotkaan perustettiin lastentarha 1899-luvun lopussa Hanna Rothmanin ohjeiden mukaan. Lastentarhan ideologia perustui fröbeliläisen lastentarha-aatteen henkeen. Kotkan ensimmäinen lastentarha oli tarkoitettu lähinnä köyhien lasten perheille. (Sipilä 2006, 34–35.) Päivähoidon muodot kehittyivät vuosien saatossa perheiden tarpeiden mukaan.

Kotkassa päivähoitoa järjestetään nykyään muun muassa päiväkodeissa, perhepäivähoidossa sekä avoimessa päivähoitotoiminnassa. Kaupunki ohjaa ja valvoo yksityisten lasten päivähoitoa. Vuorohoitoa (ilta-, yö- ja viikonloppuhoitoa) saavat Kotkassa ne lapset, jotka tarvitsevat hoitoa poikkeuksellisina vuorokaudenaikoina vanhempien opiskelun, työajan tai vuorotyön takia. (Kotkan kaupungin Varhaiskasvatussuunnitelma 2008, 1–2)

3 YK:N LAPSENOIKEUKSIEN SOPIMUS JA LASTENSUOJELULAKI

YK:n Lapsenoikeuksien sopimuksen 3. artiklan mukaan on otettava huomioon lapsen etu kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuimen hallintoviranomaisen tai lainsäädäntöelimien toimissa (Taskinen 2006). Näin myös päivähoitossa on huolehdittava lapsen edun toteutumisesta, koska päivähoiton perustehtävät on määriteltävä hyvin yksiselitteisesti ja selkeästi (Koivunen 2009, 31–32).

Uusi lastensuojelulaki muutettiin eduskunnan päätösten mukaiseksi 28.12.2012 (Lastensuojelulaki 911/2012), jonka tavoitteena on siirtää lastensuojelutoimenpiteiden painopistettä ennaltaehkäisyyn, varhaiseen tukeen sekä avohuoltoon. Päivähoitolla on suuri rooli kaikilla näillä osa-alueilla. Kasvaneet huostaanottoluvut haastavat varhaiskasvatuksen kenttää ja lasten hyvinvoinnin turvaaminen on päivähoiton tavoitteissa korkealla. Valtakunnallinen varhaiskasvatuksensuunnitelma pyrkii ohjaamaan päivähoiton tavoitteita tähän suuntaan. Sen tavoitteena on kehittää päivähoitoa lasten yksilöllisiä tarpeita huomioitavaksi ja koko perhettä tukevaksi palveluksi. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005.)

4 VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet valmistuivat 30.9.2003, jonka pohjalta kunnat tekevät omat varhaiskasvatussuunnitelmansa. Kotkan päivähoitossa varhaiskasvatussuunnitelman työstäminen aloitettiin keväällä 2003, ja se valmistui syksyllä 2005. Nykyinen varhaiskasvatussuunnitelma on päivitetty 2010.

Varhaiskasvatussuunnitelmassa on monia tasoja. On valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma, jossa käsitellään varhaiskasvatussuunnitelman perusteita sekä varhaiskasvatusta ja sen toteuttamista (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 7–46). Myös jokaisella päiväkodilla on oma yksikkökohtainen varhaiskasvatussuunnitelmansa. Tässä päiväkotikohtaisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan oman päiväkodin toimintaympäristöä, erityispiirteitä ja painotuksia. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 43.)

Jokaiselle päivähoitossa hoidettavalle lapselle laaditaan myös vanhempien ja päivähoiton henkilökunnan yhteistyönä tekemä oma varhaiskasvatussuunnitelma. Tällä py-

ritään lapsen yksilöllisyyden ja persoonan sekä vanhempien kasvatuksellisten näkemysten huomioimiseen päivähoidon toiminnassa. Suunnitelmaan on kirjattu ylös lapsen kokemuksia, ajankohtaisia tarpeita ja tulevaisuuden näkymiä, lapsen mielenkiinnon kohteita, vahvuuksia ja lapsen yksilöllisiä tarpeita tuen ja ohjauksen suhteen. Lapsi voi myös itse osallistua oman varhaiskasvatussuunnitelmansa tekoon yhdessä vanhempiensa ja päivähoidon työntekijöiden kanssa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 32–33).

5 VARHAISKASVATUS

Varhaiskasvatusta määritellään usein suunnitelmalliseksi ja tavoitteelliseksi toiminnaksi, jolla edistetään lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Suomessa julkista varhaiskasvatusta annetaan kunnan- tai yksityisessä päivähoitossa, esiopetuksessa sekä aamu- ja iltapäiväkerhoissa. Varhaiskasvatus kuuluu suomessa lapsiperheiden sosiaalipalveluihin ja yhteiskunnan tarjoamiin tukijärjestelmiin. Ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta kuuluu kuitenkin vanhemmille. Päivähoiton tehtävänä on tukea vanhempien vanhemmuutta ja heidän työtään lapsen kasvattamisessa täysivaltaiseksi yhteiskunnan jäseneksi (Stakes 2005).

Päivähoiton henkilöstö koostuu kasvatus- ja hoitohenkilöstöstä. Päiväkotia johtaa päiväkodin johtaja, jolla tulee olla lastentarhanopettajan pätevyys. Päiväkodin opettajina toimivat lastentarhanopettajat, joilla on joko yliopisto-, ammattikorkeakoulu- tai opistotasoinen tutkinto. Lisäksi päiväkodissa työskentelevät muun muassa lastenhoitajat, lasten päivähoitajat, lähihoitajat, ohjaajat ja keittiö- tai laitosapulainen.

Päivähoito toimii tiettyjen säännösten mukaan. Päivähoitolaki säätelee muun muassa sitä, millaisia päivähoiton toimintamuodot ovat. Niitä ovat perhepäivähoito, ryhmäpäivähoito, päivähoitotoiminta ja leikkitoiminta. Päivähoitolaki säätelee myös säännöksiä päivähoiton järjestämisestä, joissa lapsen vanhemmilla tai muilla huoltajilla on oikeus saada lapselleen päivähoitopaikka. Jokainen kunta päättää, kuinka päivähoitoa kunnassa järjestetään. Päivähoitolaissa on säädetty päivähoiton yleisistä tavoitteista, sekä muun muassa siitä, miten erityistä hoitoa tarvitsevia lapsia hoidetaan kunnan päivähoitossa (Laki lasten päivähoitosta 909/2012).

Nykynormien mukaan ei riitä pelkästään se, että hoitohenkilöstöllä on kädessään tutkinto, vaan heidän on myös hankittava itselleen rikosrekisteriote tehdessään työtä lasten- ja nuorten parissa. Lain tarkoituksena on suojella alaikäisten henkilökohtaista koskemattomuutta ja edistää heidän henkilökohtaista turvallisuuttaan. Laissa säädetään menettelystä, jolla alaikäisten kanssa työskentelemään valittavien henkilöiden rikostaustaa selvitetään (Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittäminen 504/2002).

Lain tarkoituksena on myös edistää sosiaalihuollon asiakkaan oikeutta, laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon ja hyvään kohteluun edellyttämällä, että sosiaalihuollon ammatillisella henkilöstöllä on tarvittava koulutus ja perehtyneisyys. Laissa säädetään kelpoisuuksista, joita vaaditaan sosiaalihuollon ammatilliselta (Laki sosiaalihuollon ammatillisen kelpoisuudesta 272/2005).

6 ERITYISTUEN JA VARHAISEN TUEN MÄÄRITELMÄ VARHAISKASVATUKSESSA

Varhainen tuki, on yksi osa varhaiskasvatuksen perustehtävistä. Kuvassa 1 on havainnollistettu Heinämäen (2005) mukaan, miten varhaiskasvatuksen varhainen ja erityinen tuki lapselle suhteutuvat toisiinsa. *Varhainen tuki* varhaiskasvatuksessa, rakentuu vahvan perusosaamisen ja peruspedagogiikan varaan, jossa pyritään ennaltaehkäisevään työhön. *Erityinen tuki* perustuu taas varhaisen tuen varaan, joka edellyttää erityispedagogista osaamista, jolloin tuki mukautetaan lapsen tarpeisiin nähden. (Heinämäki, 2005.)

Kuva 1. Varhaiskasvatuksen tukitoimet (Heinämäki 2005)

Lapsen tukeminen on aikaisemmin määritelty liittyvän aina erityispäivähoitoon. Määritelmä ei ole nykyisin riittävä. Erityispäivähoito on edelleen osa palvelujärjestelmää, mutta varhaiskasvatuksessa käytetään nykyisin käsitteitä *erityinen* ja *varhainen* tuki. **Erityistä tukea** pyritään järjestämään mahdollisimman pitkälle päiväkodin yhteydessä esimerkiksi pienentämällä päiväkotiryhmiä tai lapselle annetaan oma henkilökohmainen avustaja. Näin jokaisella lapsella on mahdollisuus mennä hoitoon siihen päiväkotiin, jonne menisi ilman tuen tarvetta muutenkin. Lapsen tarvitsema tuki tuodaan lähelle lasta sinne, missä hän on. Näin voidaan hyödyntää moniammatillista osaamista, erityistä tukea tarvitsevan lapsen parhaaksi, yhdessä vanhempien kanssa. (STM:n hallinnonala 2002; Heinämäki 2005.)

Muut tukipalvelut, kuten esimerkiksi erilaiset terapiat ja kuntoutusohjaus liitetään kokonaisuutena tuen tarpeen eri vaiheisiin. Kasvatuksellinen ja lääkinällinen kuntoutus muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden, jossa tukipalvelujen toteutus varhaiskasvatuksessa edellyttävät näiden eri toimijoiden moniammatillista yhteistyötä ja ammatitaitoa, sekä lapsen tarpeita vastaavia tiloja, välineitä ja työskentelymateriaaleja. (Stakes, 2005.)

7 VARHAISERITYISOPETUKSESSA KÄYTETTÄVIÄ TUKIMUOTOJA

Tutkimuksessa käytetään seuraavia sanoja kuten *konsultaatioapu*, *pienryhmätoiminta*, *samanaikaisopettajuus* ja *varhaiskasvatuksen erityisopettaja*. Nämä ovat erilaisia tukimuotoja varhaiserityisopetuksessa. Seuraavassa selvitetään tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen vaatimuksen mukaisesti, mitä käytössä olevat käsitteet tarkoittavat ja miten nämä voivat auttaa kasvattajaa omassa työssään.

7.1 Konsultaatioapu

Konsultaatioapua käytetään tuomaan apua, tukea ja ohjausta kasvattajan arkisiin ongelmiin. Tavoitteena on auttaa ja tukea kasvattajaa kehittymään omassa työssään ja ongelmalliseksi kokemassaan työtilanteessa. Konsultointi perustuu aina yhteistoimintaan ja työntekijän omaan todelliseen haluun kehittyä kasvatustyössä. Uudet näkökulmat laajentavat omaa käsitystä omasta työtilanteesta. (Vartiainen 2005, 145.) Konsultaatioapua voidaan huoltajan luvalla pyytää, kun huomataan lapsella olevan viivettä tai erityisvaikeuksia kehityksen eri osa-alueilla. Näin voidaan pyytää varhaiskasvatuk-

sen erityisopettajaa apuun havainnoimaan lasta tai konsultoida muiden erityistyöntekijöiden kanssa kuten puheterapeutin, psykologin, toimintaterapeutin tai sosiaalityöntekijän kanssa. Jos tarvitaan konsultaatioapua ilman huoltajan suostumusta, tapahtuu konsultointi ilman lapsen henkilötietoja. (Koivunen 2009, 98–99.)

7.2 Pienryhmätoiminta

Pienryhmätoiminta on yksi varhaiskasvatuksen keskeisimmistä toimintamuodoista. Pienryhmätoiminnassa pyritään vahvistamaan lapsen sosiaalisia taitoja niin, että hän pystyy toimimaan ikätoveriensa kanssa. Päiväkodin puitteissa voidaan vahvistaa lapsen yksilöllistä tuen tarvetta pienentämällä päiväkodin ryhmiä (Muhonen, Lallukka & Turtiainen 2009,11). Pienryhmiä muodostetaan ryhmän lasten kehitystarpeista ja lähtökohdista käsin. Lapsilla on mahdollisuus työskennellä kiireettömästi tietyn oppimistehtävän parissa. Varhaiskasvatuksenerityisopettajat toimivat päiväkodin pienryhmien lisäresurssina. Tämä antaa mahdollisuuden keskittämään ammatillisen osaamisen lapsen edun mukaisesti. Pienryhmiä voidaan käyttää tarvittaessa myös varhaisen puuttumisen ja erityisen tuen työkaluina. (Kotkan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2008, 24)

Pienryhmätoiminnassa kaikkia päiväkodin tiloja käytetään hyväksi. Lapsia voidaan jakaa päivän aikana erilaisiin kokoonpanoihin, jotta ryhmillä olisi mahdollisuus toimia häiritsemättä toisiaan. Monille lapsille on helpompaa keskustella ja oppia uusia asioita pienimmissä ryhmissä. Kasvattajilla on myös helpompaa havainnoida ja arvioida lapsen tuen tarvetta. Häiriötön tila on hyvin tärkeä varsinkin sellaiselle lapselle, jolla on esimerkiksi keskittymisvaikeuksia tai vaikeuksia sosiaalisessa kanssakäymisessä. (Pihlaja & Kontu 2006, 33)

Koivusen (2009, 96) mukaan pienryhmätoiminta antaa mahdollisuuden käyttää erilaisia kuntoutusmenetelmiä, joita voidaan käyttää koko ryhmälle. Menetelmiä on monia, mutta mainitaan tässä tutkimuksessa niistä muutama esimerkki kuten vuorovaikutusleikit (Theraplay-menetelmän teorian mukaan), Kili (kieli- ja liikuntaohjelma), Mopa (motoriikka paremmaksi). Lisäksi on monia muita vaihtoehtoja, joita voidaan valita ryhmän tarpeiden mukaan.

7.3 Samanaikaisopettajuus

Samanaikaisopettajuus (cooperative teaching) tarkoittaa Saloviidan (2003, 140–141) mukaan sellaista opetustilannetta, jossa on kaksi tai kolme opettajaa. Ryhmässä on aina varsinainen opettaja, jonka ohella toimii toinen opettaja, joka voi olla esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Opetustilanteet perustuvat ammatilliseen tasavertaisuuteen ja nojaavat tiettyihin yhdessä asetettuihin päämääriin sekä jaettuun vastuuseen. Samanaikaisopetuksen lähtökohta on olla ennaltaehkäisevä tai korjaava tukimuoto. Menetelmänä samanaikaisopetus on koettu hyväksi silloin, kun ryhmässä on useampia erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Samanaikaisopetuksen hyötynä voidaan mainita muun muassa asiantuntija-avun saaminen ja opetusvastuun jakautuminen. Lisäksi opettajat saavat vaihtelua työnkuvaansa.

Samanaikaisopetuksessa on kolme erilaista tapaa opettaa. Ensimmäinen on **eriytyvä opettaminen** (alternative teaching), jossa toinen opettajista opettaa suurempaa ryhmää ja toinen pienempää ryhmää. Pienryhmässä pystytään paremmin opettamaan jokaisen lapsen omien resurssien mukaan, jolloin voidaan kerrata hankalalta tuntuvia asioita, jos sellaiseen on tarvetta. Ryhmien kokoonpanoa voidaan vaihdella. Toisena muotona voidaan mainita **joustava ryhmittely** (flexible grouping), jossa opettajat voivat vaihtaa ryhmäjakoja opettajien kesken. Kolmantena vaihtoehtona voidaan käyttää **tiimiopettamista** (team teaching), jolloin opettajien kesken on joustava ja luonteva vuorovaihto opetuksessa. (Thousand, Villa & Nevin 2006, 239–248.)

7.4 Varhaiskasvatuksen erityisopettaja

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja (VEO) esiintyy tutkimuksessani monessa eri kohdassa, koska varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama tuki on hyvin tärkeä osa erityisvarhaiskasvatuksen tukimuodoista. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan työnkuvaan kuuluu arvioida ja suunnitella erityistä tukea tarvitsevien lasten ohjausta yhdessä päiväkodin henkilökunnan ja lasten perheiden kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat ja päivähoidon henkilökunta tekevät myös moniammatillista yhteistyötä yhdessä koulun ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa. Tehtäviin kuuluu myös ohjata asiakkaita tarvittaessa jatkotutkimuksiin, hoitoon ja kuntoutukseen. Varhaiskasvatuksen erityisopetuksen palvelut perustuvat aina lapsen edun turvaamiseen yhteistyössä perheen kanssa. (Pihlaja & Svärd 1996, 92–98)

Kotkassa varhaiskasvatuksen erityisopettajia on kuusi. He työskentelevät useammassa eri esiopetuspaikassa. Tavoitteena on, että jokaisella varhaiskasvatuksen erityisopettajalla olisivat omat päiväkodit, joissa he käyvät säännöllisin väliajoin. Näin rakennetaan lapsen, päiväkodin henkilöstön ja varhaiserityisopettajien välille luottamusta ja turvallisuuden tunnetta, jotta ja vaikuttamisen mahdollisuudet voivat kasvavaa. Vuorovaikutuksen kehittymisen kannalta tukea pystytään antamaan paremmin, kun tunnetaan lapsi ja lapsen erityistarpeet jo ennestään.

Kaupunki on jaettu kolmeen päivähoitoalueeseen. Alueet ovat Karhulan päiväkodit (noin 800 lasta), Länsi-Kotkan päiväkodit (noin 700 lasta) ja Kotkansaaren päiväkodit (noin 400 lasta). Näiden lisäksi varhaiskasvatuksen erityisopettajat antavat konsultointiapua Kotkan alueen kahdeksalle yksityiselle päiväkodille.

8 TUTKIMUSMENETELMÄT

Opinnäytetyötä varten hain tutkimuslupaa Kotkan kaupungin varhaiskasvatuksen johtajalta Maija Rikbergiltä. Koko opinnäytetyön tekoprosessin ajan pyrin huomioimaan eettisyyden kaikessa työskentelyssä. Erityisen tärkeää oli varmistaa kyselyyn vastanneiden anonymiteetti.

Tutkimuksessa käytin empiiristä kuvailevaa tutkimusta. Menetelmänä käytin kvantitatiivista eli määrällistä tutkimusmenetelmää ja osaksi laadullista eli kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Määrällisen tutkimuksen havaintoaineiston keruumenetelmänä käytettiin strukturoitua kyselylomaketta, jonka lähetin sähköisessä muodossa Kymenlaakson ammattikorkeakoulun oman ZEF-järjestelmän avulla. Sähköisessä muodossa oleva kyselylomake helpotti aineiston keräämistä merkittävästi. Tämä mahdollisti laajemman vastaajajoukon osallistumista tähän tutkimukseen verrattuna esimerkiksi yksilö- tai ryhmähaastatteluihin käytössä olevina tiedonkeruun menetelminä. Tutkimuksen aiheen kokonaiskuvan hahmottamisen kannalta ZEF-järjestelmä oli hyödyllinen muoto tiedon keräämisessä.

Määrällisellä tutkimuksella kartoitin Kotkan kaupungin päivähoidon henkilökunnan kokemusta tarvitsemastaan varhaiserityiskasvatuksellisesta tuesta. Selvitin, millaisia odotuksia heillä on varhaiserityiskasvatuksen koulutukselta ja millaista materiaalia he toivoisivat työhönsä. Lisäksi tarkensin, mitä tukea he odottavat samanaikaisopettajuus-

delta, varhaiskasvatuksen erityisopettajan tarjoamalta konsultaatiolta tai pienryhmätoiminnalta. Kysymykset esitin kaikille samassa muodossa sähköisellä kyselylomakkeella. Näin vältin tutkijan läsnäolon ja persoonan vaikutukset osallistujien vastauksiin. Valmiilla vastausvaihtoehdoilla helpotettiin vastaamista. Kyselylomakkeessa osaan vastauksista vastattiin kirjallisesti. Kyselyn virhemahdollisuuksista voidaan mainita esimerkiksi alhainen vastausprosentti, kysymysten väärin ymmärtäminen ja epätarkasti tai väärin vastaaminen. (Valli 2001, 31–32.)

9 TUTKIMUSONGELMAT

Tutkimuksen tavoitteena oli määrittää, millainen tuentarve Kotkan päivähoiton henkilökunnalla on. Tutkimuksessa haluttiin kartoittaa henkilökunnan koulutustarve, jotta heille voitaisiin räätälöidä sopiva koulutus, joka palvelisi mahdollisimman monia heistä. Kartoitin myös tarvetta sellaiseen erityiseen materiaaliin, jota voitaisiin käyttää työn tukena. Tutkimuksessa halusin selvittää, mitä päivähoiton kasvattajat ja opettajat mieltävät tiettyjen käsitteiden tarkoittavan, jotka liittyvät varhaiskasvatuksen erityisopettajan toimintaan. Tarkoituksena oli avata keskustelua aiheesta ja kehittää varhaiskasvatuksen erityisopettajan toimintaa niin, että se palvelisi kaikkia osapuolia mahdollisimman laajalti.

Tutkimus suoritettiin sähköisesti Kymenlaakson ammattikorkeakoulun omalla ZEF-järjestelmällä. Kyselyn alkuosa laadittiin valmiilla vastausvaihtoehdoilla, jotta vastaaminen olisi helpompaa. Kyselyn loppuosassa vastaajat saivat vastata kirjallisesti ja tämä näytti vähentävän kyselyyn vastanneiden määrää. Kysymysten vastaamiseen annettiin aikaa kuukauden verran, jonka jälkeen vastaamatta olevia henkilöitä muistutettiin kahteen otteeseen.

Alkuperäinen otos Kotkan päivähoiton hoitohenkilökunnan määrästä (N= 308) ei vastaa tutkimuksen todellista vastaajalukua. ZEF-järjestelmän mukaan vastanneita oli 26,6 prosenttia, joista 20,1 prosenttia vastasi loppuun asti. Ryhmään kuulumattomia henkilöitä oli 40, joka on 13 prosenttia kokonaismäärästä (N=308), joten ryhmään kuuluneiden vastanneiden todellinen kokonaisprosentti on suurempi. Tutkimukseni ei näin ollen ole laadullisesti pätevä eivätkä tiedot ole yleistettävissä. Saatu tieto kuitenkin antaa suunnan siitä, mitä Kotkan päivähoiton hoitohenkilöstö ajattelee omasta tuen tarpeestaan. Toinen ongelma ilmeni haluttaessani kartoittaa Kotkan kaupungin päi-

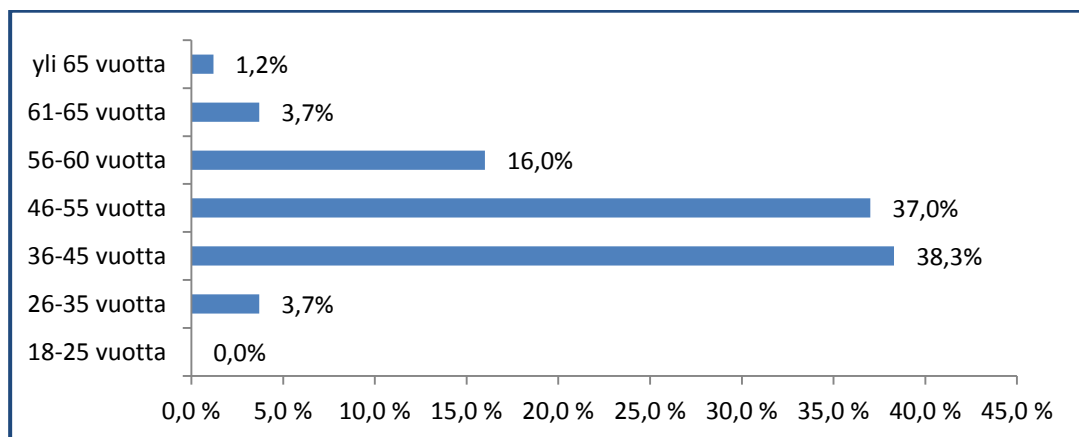
vähoidossa työskentelevien henkilöiden ammattinimikkeitä. Tutkimuksessa esiintyvää *muu*-sanalla olevaa henkilöstöä ei selvitetty tarkemmin tutkimuksen aikana. Puutteen takia ei voitu selvittää hoitohenkilöstöön kuuluvien oikeaa määrää prosenttilukuina. Kaikesta huolimatta kyselyn vastauksista saadaan vinkkejä siitä, millaista koulutusta kaivataan ja millaisia materiaalia tarvitaan. Lopuksi selvitettiin kirjallisesti käsitteiden eri tarkoituksia ja millaisia odotuksia kyseiset käsitteet luovat kyselyn vastanneille.

10 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimukseen vastanneita oli 82 henkilöä (N=308) eli 26,6 prosenttia, joista tutkimuksen loppuun asti suorittaneita oli 62 henkilöä (N=308) eli 20,1 prosenttia.

10.1 Ikärakenne

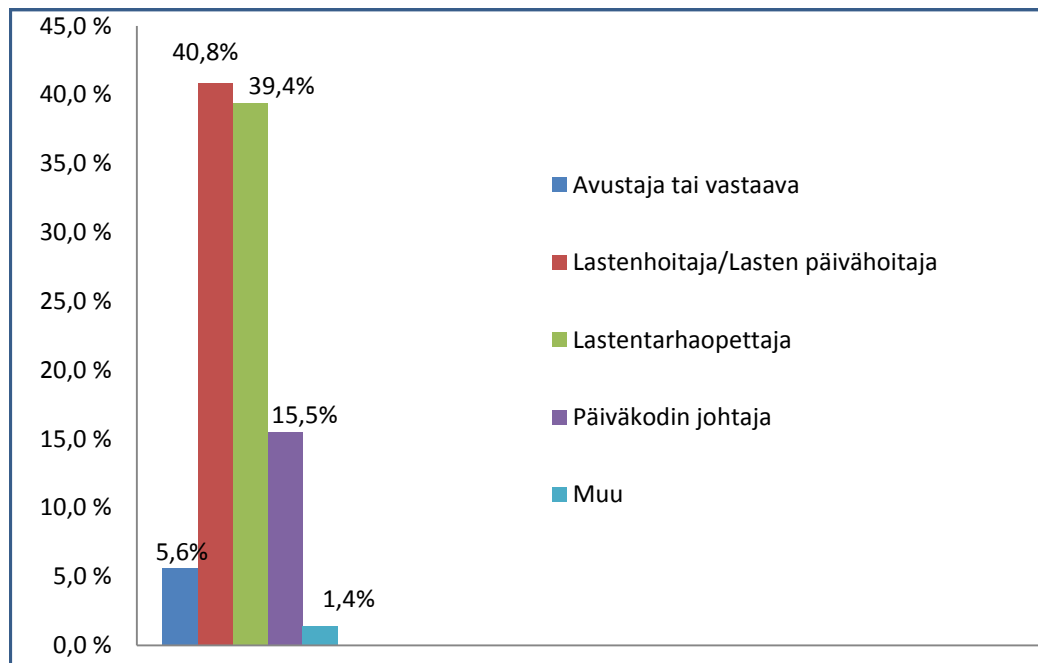
Ikärakenteelle annettiin seitsemän valmista vaihtoehtoa joista vastaaja sai rastittaa sopivan vaihtoehdon. Tuloksesta näkyy että Kotkan kaupungin varhaiskasvatuksen hoitohenkilöstön ikä oli keskimääräisesti ikähaarukassa 36–45 vuotta. Kuvasta 2 huomaamme, että heitä on 38,3 prosenttia vastanneista ja toisena löytyvät henkilöt ikähaarukassa 46–55 vuotta, joita on 37,0 prosenttia. Ikärakennetta selvittävään kysymykseen vastasi 82 (N=308), joista yksi ei ilmaissut ikäänsä. Mielenkiintoisena ryhmänä voidaan pitää ikähaarukkaa 18–25 vuotta, joita ei ollut lainkaan vastanneiden joukossa. Asiaa ei selvitetty enempää, mutta kyseessä saattoi olla joko sattuma vastaajaryhmässä tai mahdollisesti todellista tilannetta vastaava tulos. Tutkimuksessa ei saada selville, mistä lopputulos johtuu.

Kuva 2. Kotkan kaupungin päivähoiton henkilöstön ikärakenne (n= alle 82)

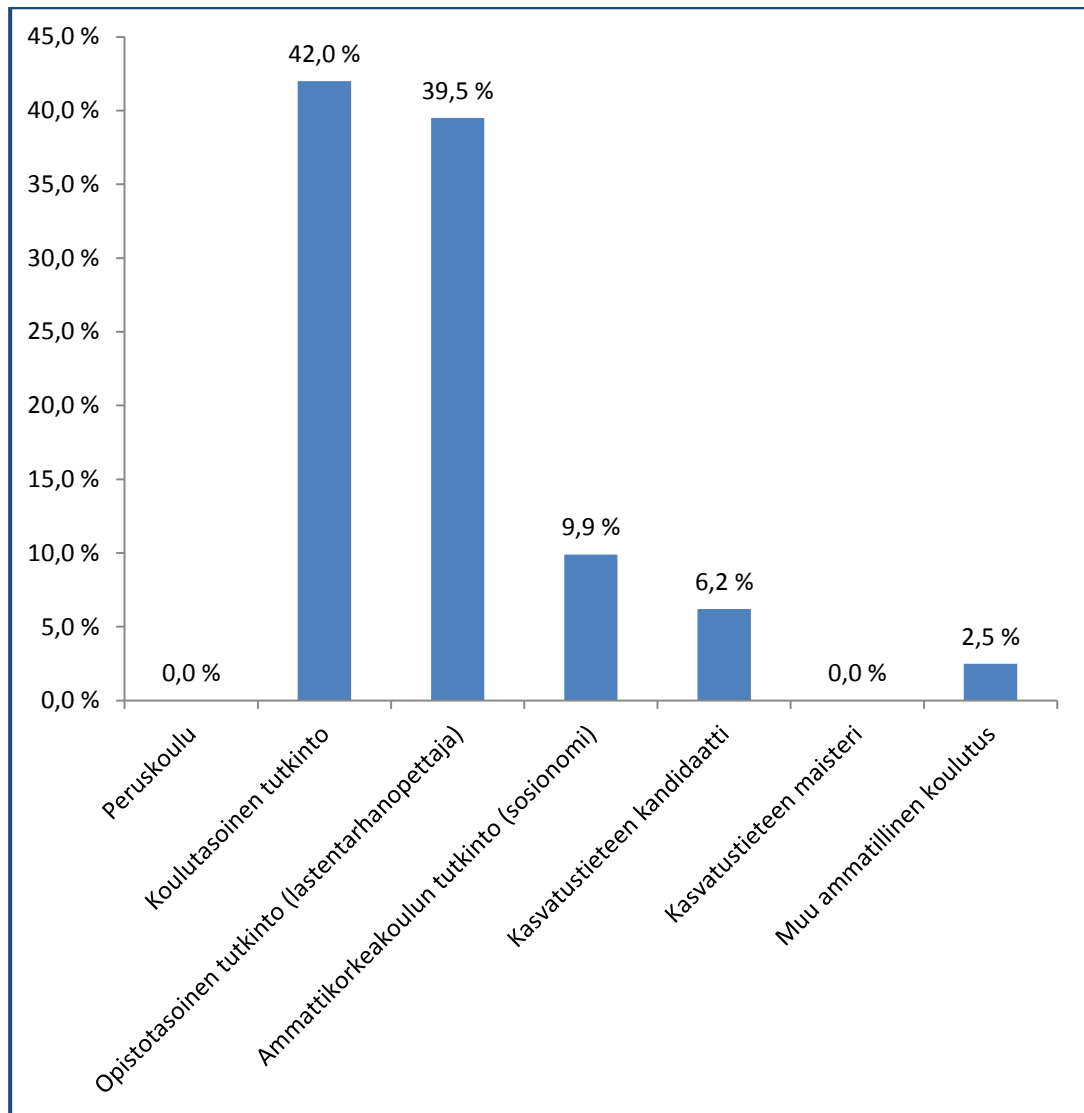
10.2 Ammattinimike, koulutustausta ja alakohtainen kokemus

Tutkimuksessa haluttiin saada selville vastaajan koulutustaso. Tarkoituksena oli kar- toittaa, millainen ammatillinen otos tutkimukseen osallistuneet henkilöt päivähoito- henkilöstöstä ovat. Ammattinimikettä selvittävään kysymyksen vastanneita oli 75 (N=308), joista neljä ei osannut vastata kysymykseen. Kuvassa 3 huomaamme, että määrällisesti oli eniten lastenhoitajia, joita oli 40,8 prosenttia vastanneista ja toisena ryhmänä olivat lastentarhanopettajat, joita oli 38,4 prosenttia.

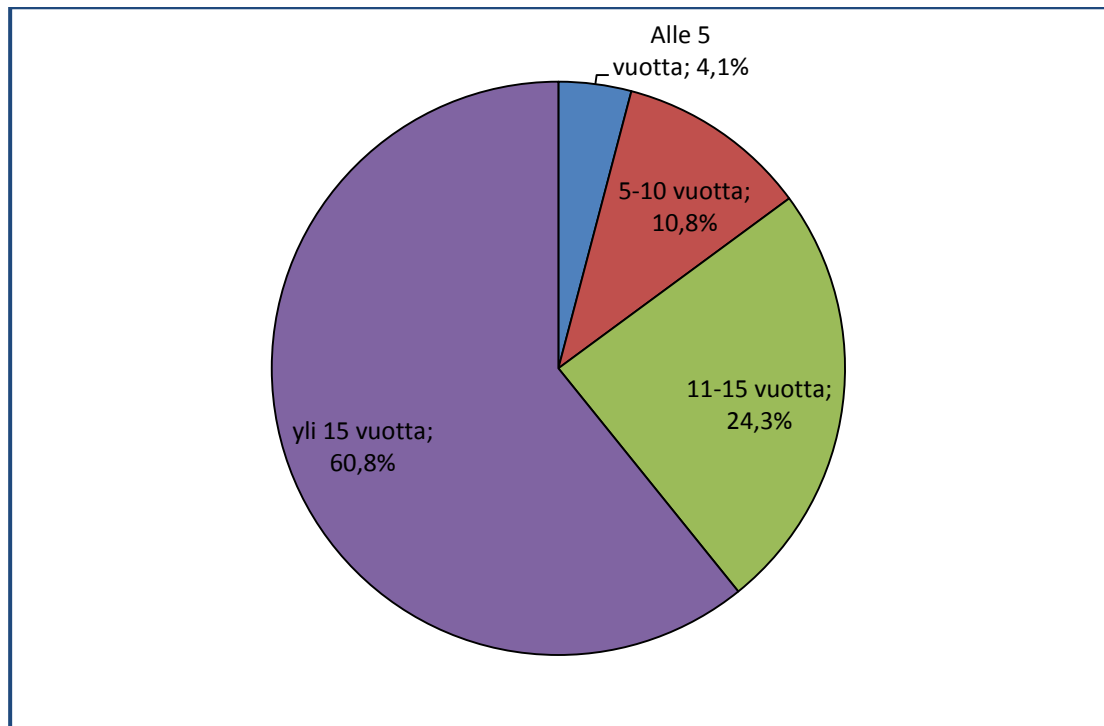
Kuva 3. Kotka kaupungin päivähoiton hoitohenkilöstön ammattinimikkeet (n=75)

Vastanneiden koulutustaustaa selvittävään kyselyyn annettiin seitsemän eri vasta- usvaihtoehtoa oman koulutustason määrittelyyn. Koulutustaustaa selvittäneeseen ky- selyyn vastanneista oli yhteensä 81 henkilöä (N=308). Vastanneista 42,0 prosentilla oli koulutasoinen tutkinto. Melkein yhtä paljon oli toisena opistotason tutkinnon saa- neita. Heitä oli 39,5 prosenttia vastanneista. Kuvasta 4 voidaan todeta, ettei vastannei- den joukossa ole yhtään peruskoulun käyneitä eikä kasvatustieteen maistereita.

Kuva 4. Kotkan kaupungin päivähoiton henkilöstön koulutustausta (n=81)

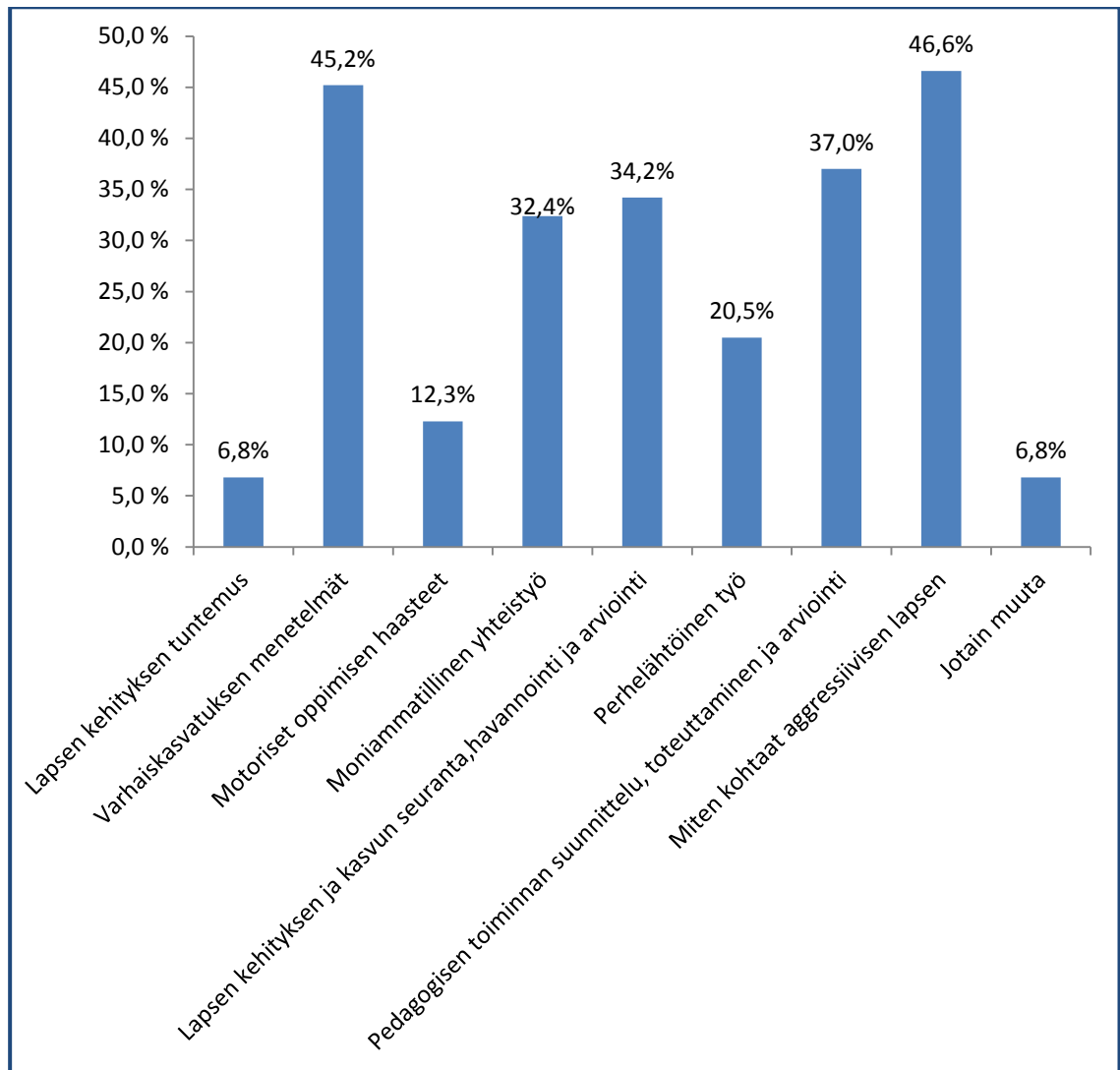
Alakohtaisen työkokemuksen määrää selvittävään kysymykseen vastanneita oli 74 (N=308) henkilöä. Kuvasta 5 käy selville, että Kotkan päivähoiton henkilöstöstä 60,8 prosenttia vastanneista on ollut alalla yli 15 vuotta. Toisena suurena joukkona ovat ne, jotka ovat olleet alalla 11–15 vuotta. Vähiten vastaajia oli ryhmässä, jotka ovat olleet alle viisi vuotta alalla. Heitä oli vain 4,1 prosenttia vastanneista.

Kuva 5. Kotkan kaupungin päivähoidon henkilökunnan alan työkokemus (n=74)

10.3 Koulutustoiveet ja muita koulutustoiveita

Kyselylomakkeessa oli laadittuna yhdeksän valmista vastausvaihtoehtoa, joihin kukin vastaaja sai vastata oman kiinnostuksensa ja tarpeensa mukaan. Koulutustoiveita kartoittavaan kysymykseen vastanneita oli 75 (N=308), joista kaksi ei osannut vastata kysymykseen tai koki, etteivät tarvitse koulutusta. Vastauksista voi nähdä, että koulutuksen tarvetta on olemassa. Kaksi eniten vastauksia saaneista koulutustarvevaihtoehdoista olivat **miten kohdata aggressiivinen lapsi** 46,6 prosenttia ja **varhaiserityiskasvatuksen menetelmät** 45,2 prosenttia vastanneista. Vähiten vastauksia saivat vaihtoehdot lapsen **kehityksen tunteminen** ja **jotain muuta -nimikkeellä** oleva vastausvaihtoehto. Jotain muuta-nimikkeellä olevaa vastausvaihtoehtoa selvitetään tarkemmin seuraavassa luvussa. Kuvasta 6 voidaan havaita, että vastaajat olivat kiinnostuneita muuhunkin koulutukseen. Tästä voimme todeta, että Kotkan kaupungin päivähoitohenkilökunnan opettajat ja kasvattajat ovat halukkaita kouluttamaan itseään.

Kuva 6. Kotkan kaupungin päivähoiton henkilöstön koulutustarpeet (n=75)

Muita koulutustoiveita kartoittavaan kysymykseen vastanneita oli 33 henkilöä (N=308). Vastanneet toivoivat saavansa koulutusta liittyen monikulttuurisuuteen, kuten muun muassa suomi toisena kielenä ja ulkomaalaisten perheiden kohtaaminen. Tärkeänä koettiin myös ”*maahanmuuttajalapsen tuen tarpeen havaitsemista ja oppimisen ongelmien tunnistamista - ei kielen oppiminen vaan muu; mikä johtuu mistä?*”

Tärkeänä pidettiin myös työssä jaksamiseen liittyvää koulutusta, koska työn koetaan olevan aina vain vaativampaa. Aiheeseen liittyen toivottiin muun muassa koulutusta, joka auttaisi päivittämään omaa osaamista sekä kehittymään omassa työtehtävässä. Erään vastaajan mielestä ”*Mitä tahansa, koulutus on nykyisin olematonta*”. Vastanneet kokivat tarvitsevänsä ”*Täsmäkoulutusta kulloiseenkin asiaan, koulutukseen pitäisi päästä heti kun lapsi on tullut ryhmään, ja mielellään monta henkilöä päiväkodista,*

jotta tieto jäisi tiimiin ja taloon.” Vastanneet kokivat myös tärkeänä saada koulutusta vuorovaikutustaidoissa, kasvatuksessa, aikuisen empaattisuudessa sekä kohtaamisessa ja yhteistyössä tukea tarvitsevan lapsen vanhempien kanssa.

Erilaiset erityiskasvatukseen ja erityislapsiin liittyvät koulutukset kiinnostivat useampaa vastaajaa. Esiin tuli muun muassa koulutustarpeita liittyen aspergeriin, autismiin ja muihin lapsen kehityksen haasteisiin. Tässä eräs vastaaja koki Venny-koulutuksen (visuaaliset hahmotusvaikeudet ja niiden korjaaminen) olevan loistava koulutus ja toivoi samantyyppistä lisää kuten esimerkiksi lasten psykiatrian luentoja.

Musiikkipedagogiikkaan liittyvät koulutukset ja erilaiset kuvataidetekniikat kiinnostivat useampaa kyselyyn vastanneista. Muita koulutustoiveita olivat muun muassa ensiapu, eroperhe varhaiskasvatuksen asiakkaana (eron juridiset puolet ym.), lastensuojeluilmoituksen tekeminen, kolmiportaisuus, lasten osallisuuskoulutus sekä vanhempien tukeminen lasten kasvatuksessa, että vanhempien jaksamisen tukeminen.

10.4 Materiaalitarve

Materiaalitarvetta kartoittavaan kyselyyn vastasi 35 henkilöä (N=308). Monien vastanneiden mielestä materiaalia on riittävästi, mutta ei aikaa sen sisäistämiseen ja jäsentämiseen, jotta se olisi nopeasti käytössä. Useimmat vastanneista toivoivat alan ajankohtaista kirjallisuutta ja erilaisia nettilinkkejä, joista voisi löytää hyvää tietoa kasvattajille. Toivottiin myös eräänlaista vihkosta, jota nopeasti selaamalla löytyisi ”*vaihtoehtoja kivoihin, opettaviin, kannustaviin, innostaviin leikkeihin ja peleihin*”. Toivottiin myös ajantasainen yhteysrekisteri verkostoyhteistyötä varten.

Tietoa kaivattiin myös erityislasten diagnooseista kuten ADHD ja Asperger sekä käytännön neuvoja ja materiaalia näiden lasten tukemiseen. Kaivattiin konkreettisia ohjeita ja välineitä erilaisten lasten kanssa työskentelyyn ja ohjaamiseen päivähoidon arjessa. Ammattikirjallisuutta toivottiin myös muun muassa aiheista lapsen kasvu ja kehitys sekä, siitä miten tukea erityistä tukea tarvitsevan lapsen vanhempia. Erään vastaajan mielestä ”*Kirjallisuutta löytää kirjastosta ja netistä, muutenkin hommaillaan materiaalia tilanteen ja tarpeen mukaan*”. Omalla materiaalilla pääsee aika pitkälle. Haluttiin saada mieluummin lisää käsiä, jalkoja, silmiä ja arkityöhön rauhaa.

Vastaajat toivovat myös saavansa monipuolista liikuntavälineistöä, joka auttaisi erityislasten kanssa työskentelyssä. Muita materiaaleja, joita toivottiin opetuksen avuksi, olivat muun muassa erilaiset puheen oppimiseen, tunteiden ilmaisuun, matemaattiseen hahmottamiseen ja havainnointiin sekä loogiseen ajatteluun tarvittavat pelit, välineet, kirjat ja tehtävät. Erään vastaajan mielestä ”*Varhaiskasvatuksen erityisopettajat ovat tehneet viime vuosina paljonkin hyvää ja monipuolista materiaalia meidän käyttööme.*”

10.5 Käsitteiden ymmärtäminen

Kotkan päivähoiton henkilöstölle annettiin kolme seuraavaa käsitettä, joiden tietämyksestä heiltä kysyttiin. Käsitteet olivat **samanaikaisopettajuus**, **pienryhmätoiminta** ja **konsultaatioapu**. Käsitteenä samanaikaisopettajuuden tiesi 78,7 prosenttia vastanneista. Pienryhmätoiminnan tiesivät vastanneista 98,7 prosenttia ja konsultaatioapu oli tuttu käsite 98,7 prosentille vastanneista. Tästä voidaan todeta, että samanaikaisopetus käsitteenä on jokseenkin vieras päivähoiton henkilökunnalle.

10.6 Tuen tarve

Kyselyssä haettiin Kotkan päivähoiton henkilöstön mielipidettä siitä, millaista tukea he odottavat saavansa varhaiskasvatuksen erityisopettajalta kun kyseessä ovat seuraavat käsitteet kuten samanaikaisopetus, pienryhmätoiminta ja konsultaatioapu. Tähän kukin vastaaja sai kirjoittaa mielipiteensä kirjallisesti.

Samanaikaisopetus käsitteeseen vastanneita oli yhteensä 35 henkilöä (N=308). Termi ei ollut kaikille tuttu, tai he eivät osanneet määrittää, millaista tukea he voisivat odottaa. Yleensä varhaiskasvatuksen erityisopettajilta odotettiin aktiivista osallistumista päiväkodin ja esiopetuksen arkeen. Tällä tavalla todettiin varhaiskasvatuksen erityisopettajan saavan paremman kuvan lapsiryhmästä ja tuen tarpeesta.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan odotetaan olevan lisäresurssina samanaikaisopetuksessa, jolloin hän voi olla apuna lapselle, joka ei pysty suoriutumaan toiminnasta itsenäisesti. Hänen avullaan voidaan jakaa ryhmiä erilaisiin kokoonpanoihin, joissa voidaan opettaa lapsia yhdessä tai erikseen lastentarhanopettajien ja tarvittaessa lastenhoitajien kanssa.

Päivähoitohenkilökunta toivoi säännöllisiä vierailupäiviä, jolloin toiminta voitaisiin suunnitella yhdessä. He odottivat myös saavansa varhaiskasvatuksen erityisopettajalta käytännön vinkkejä ja ohjausta omaan jaksamiseensa haastavien lasten parissa työskentelyssä sekä uusien työmenetelmien oppimisessa. Tärkeänä pidettiin myös sitä, että päivähoitohenkilökunta voisi tarvittaessa keskustella varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa arjen ongelmista erityistä tukea tarvitsevien lasten hoidossa. Erään vastanneen mielestä ”*Tämähän olisi ihanne, jos olisi mahdollista toteuttaa, että ryhmässä olisi mukana erityisopettaja, jonka kanssa olisi yhdessä suunniteltu opetusta ja toimintaa. Hänen kanssa toteutettaisiin yhdessä opetusta ottaen huomioon erityisen tuen tarpeessa olevien tavoitteet. Mutta tämä ei ainakaan meillä vielä toteudu!*”

Pienryhmätoiminta käsitteeseen vastanneita oli 37 henkilöä (N=308). Käsite oli suurelle osalle vastanneista tuttu. Päivähoitohenkilökunta odotti saavansa ideoita ja ajatuksia pienryhmien muodostamisessa. He pitivät pienryhmätoimintaa hyvänä ja pätevänä työkaluna päivähoidon arjessa. Pienryhmätoimintaa pidettiin samanlaisena apuna ja tukena kuin samanaikaisopetusta. Toiminta mahdollistaa lasten jakamisen eri tavoilla ryhmiin ja jokaiselle ryhmälle voidaan etsiä hyvä tapa toimia. Erään vastaajan mielestä ”*Joskus voisi olla hyvä myös päästä seuraamaan varhaiskasvatuksen erityisopettajan työskentelyä. Siitä voisi saada hyviä malleja omaan käyttöön ja tilaisuuden havainnoida lapsia kerrankin ilman omaa vetovastuuta*”. Toisen vastaajan mielestä ”*Pienryhmätoiminta on tuttua ja toimii.*”

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan odotetaan olevan apuna pienryhmissä havainnoimassa lapsia, suunnittelemassa tai neuvomassa kulloiseenkin tilanteeseen sopivan toimintamallin valinnassa. Hänen odotetaan olevan konkreettisesti läsnä ja tarvittaessa antavan ideoita siihen, millaisin perustein pienryhmää perustetaan ja onko ryhmässä tukilapsia. Hänen odotetaan myös tarkastavan kasvattajan suunnittelemat kuntoutustehtävät ja analysoivan voidaanko niitä kehittää. Hän voi myös tehdä kokonaisvaltaisen suunnitelman työskentelyn etenemiseksi. Häneltä toivotaan myös materiaalia, jota voisi lainata erilaisten pienryhmien tarpeisiin, sekä vihjeitä ja vinkkejä erityisen hoidon ja kasvatuksen tarpeessa olevien lasten kanssa työskentelyyn.

Pienryhmätoiminta mahdollistaa ryhmän jakamisen pienempiin osiin, jolloin lasten havainnointi ja arviointi onnistuu paremmin. Varhaiserityiskasvattaja on eräänlainen pienryhmätoimintojen käynnistys apu. Hän voi pitää pienryhmiä tukea tarvitseville

lapsille yhdessä jonkun kasvattajan kanssa. Hän antaa vinkkejä opetuksen havainnollistamiseen ja konkretisointiin. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan havainnot ja kommentit lapsista ovat myös tärkeitä ryhmän suunnittelun kannalta. Erään vastaajan mielestä ”*Pienryhmätoiminnassa omat vahvuudet yhdistettynä erityisopetuksen tietoon on parasta antaa. Tietenkin ajan hermolla oleva uusien tutkimustietojen ja menetelmien tulokset pienryhmässä tutuksi.*”

Lastenhoitajat odottavat pääsevänsä palaveriin, joissa kerrotaan miten ja millä keinoin lasta voidaan konkreettisesti auttaa pienryhmätoiminnassa. Perhepäivähoidossa odotetaan pienryhmien vetoa.

Konsultaatioapu-käsitteeseen vastanneita oli 41 henkilöä (N=308). Konsultaatioapua pidettiin tiedon jakamisena ja rakentavana tukena, jolloin varhaiskasvatuksen erityisopettajan odotetaan tuovan omaa näkemystään selkeästi esille. Vastanneet toivoivat saavansa konsultointiapua esimerkiksi puhelimitse, muun muassa mieltä askarruttaviin kasvatustilanteisiin sekä ratkaisujen tekemiseen vaikeissa kasvatustilanteissa. Tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettajan odotetaan etsivän tietoa ja materiaalia. Hän voi suositella koulutusta tai kirjallisuutta tukemaan päiväkodin toimintaa. Konsultaatioapua odotetaan saatavan myös silloin, kun tarvitaan apua yhteistyössä vanhempien kanssa tai ainakin silloin, kun vanhempien on vaikea hyväksyä lapsen tullen tarve ja tarvitaan hyviä perusteluja.

Konsultaatioapua odotetaan saatavan omien tietojen ja käytössä olevien menetelmien tarkistamiseen ja vahvistukseksi siihen, onko työyhteisö tai työntekijä ”oikealla tiellä”. Halutaan myös saada varmuutta siihen, tarvitseeko lapsi esimerkiksi lähetteen puhe- tai toimintaterapeutille. Erään vastaajan mielestä ”*Ongelmatilanteissa voi soittaa ja kysyä apua ja neuvoja tai pyytää varhaiskasvatuksen erityisopettajaa päiväkodille seuraamaan tilanteita, joissa apua tai tukea tarvitaan. Tarvittaessa kutsutaan myös mukaan palaveriin ja pitämään yhteyksiä yhteistyötahoihin.*” Kaikenlainen erityisapu on tarpeen, ellei itse koe osaavansa auttaa lasta parhaalla mahdollisella tavalla.

Konsultaatioapua odotetaan saatavan silloin, kun tarvitaan tietoa ja tukea erityisosaajilta kuten esimerkiksi terapeutilta. Heillä on paljon käyttökelpoista tietoa, vinkkejä ja he tuntevat lapsen. Vastaajat toivoivat saavansa konsultaatioapua pyytäessään todellis-

ta käytännön apua eikä vain asioiden kiertelyä ja vastuun siirtämistä toiselle henkilölle. Odotukset riippuvat myös siitä, mihin asiaan konsultaatioapua haetaan.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan odotetaan olevan tavoitettavissa myös pikaisesti konsultaatioihin. Vertaistukea odotetaan saatavan silloin kun päivähoidon kasvattajalla iskee niin sanotusti toivottomuus omaan työhön. Kaikissa tilanteissa ei välttämättä itse huomaa jonkun lapsen kehityksen etenemistä käytöshäiriön suuntaan. Silloin odotetaan kannustusta ja tukea tilanteen analysointiin ja tukevan toiminnan aloittamiseen kasvatustilanteessa. Muita tilanteita, joissa apua ja neuvoja tarvitaan, ovat esimerkiksi silloin kun halutaan saada tietoja miten selvittää tilanteesta kun kyseessä on runsaasti käyttäytyvästä lapsesta. Varhaiskasvatuksen opettajan odotetaan pitävän huolen oppimissuunnitelmien laadinnasta ja auttavan suunnitelmien viemisessä käytäntöön. Erään vastaajan mielestä konsultaatioapu toimii hyvin.

11 POHDINTA

Lopputyön aihe muotoutui omasta kokemuksestani päivähoidon työntekijänä. Olen työskennellyt yli seitsemän vuotta lastenhoitajana ja koen työni olevan hyvin haastavaa. Tunsin välillä, että keinot ”selvitä” loppuivat kesken. Minulle tuli ajankohtaiseksi tietojen päivittäminen kouluttautumalla sosionomiksi, lastentarhanopettajan pätevyydellä. Koulutus on antanut minulle paljon eväitä työhöni ja haluaisin tällä tavalla saada muutkin päivähoidon työntekijät tarkastelemaan haasteita uudella tavalla. Olen kiinnostunut myös varhaiskasvatuksen erityisopettajien työstä ja näin sain mahdollisuuden tarkastella heidän työnsä sisältöä ja, sitä mitä heiltä odotetaan.

Tutkimuksen päätarkoitus on selvittää, millaista tuen tarvetta Kotkan päivähoidon hoitohenkilökunnalla on liittyen koulutukseen ja materiaaliin. Tutkimuksessa selviää, että koulutuksen tarvetta on. Kaksi eniten toivottua koulutusta ovat *miten kohdata aggressiivinen lapsi* ja *varhaiserityiskasvatuksen menetelmät*.

Kyselyssä tulee ilmi, että jopa 60,8 prosenttia vastaajista ovat olleet alalla yli 15 vuotta. Tämä ilahdutti minua kovasti, mutta pisti samalla miettimään sitä, kuinka suuri todennäköisyys on, että nämä työntekijät tarvitsisivat kipeästi tietojen päivittämistä. Kokemusta ja taitoa on kehittynyt vuosien saatossa, mutta onko heillä ollut halua tai

tarvetta kouluttaa itseään sitä mukaan kun on uusia menetelmiä ja tietoa on tullut työn helpottamiseksi ja oman osaamisen päivittämiseksi.

Ihmisen oppimisen kannalta keskeisiä ovat halu, tarve ja motivaatio. Kaiken ihmisen toiminnan voidaan sanoa olevan jollain tasolla tavoitteellista. Oppiminen on sitä tehokkaampaa, mitä selkeämmin oman toiminnan tavoitteet on sisäistänyt. Uuden asian oppimista helpottaa se, kuinka paljon aikaisempaa tietoa, taitoa ja kokemusta ihmisellä on. (Peltonen 2004, 57- 58)

Kirsti Alilan (2003, 92 - 93) mukaan koulutuksen laatua voidaan parantaa ja varmistaa, tekemällä muun muassa alueellista yhteistyötä, ja tällä tavoin pienentää koulutukseen meneviä kuluja yhdistämällä resursseja. Ammattitaidon ja osaamisen ylläpitäminen voidaan turvata säännöllisen täydennyskoulutuksen avulla.

Kartoitin tutkimuksessani myös päivähoidon materiaalin tarvetta. Selvitin, onko siihen yleensäkin tarvetta ja millaista materiaalia toivotaan työn helpottamiseksi. Tutkimuksessa kävi selville, että monien vastanneiden mielestä materiaalia on riittävästi, mutta ei aikaa sen sisäistämiseen ja jäsentämiseen. Materiaalia toivoivat 34 henkilöä (N=308).

Monet vastanneista toivoivat alan ajankohtaista kirjallisuutta ja erilaisia nettilinkkejä, joista voisivat löytää hyvää tietoa kasvattajille. Toivottiin myös eräänlaista vihkosta, jota nopeasti selaamalla löytyisi vaihtoehtoja leikkeihin ja peleihin. Toiset taas toivoivat materiaalia erilaisiin opetustilanteisiin. Tästä heräsi ajatus siitä, että voisiko Kotkan kaupunki perustaa eräänlaisen kirjaston ja lainaamon, jossa voisi lainata alaan liittyvää kirjallisuutta, lehtiä, pelejä, leikkikaluja tai muuta materiaalia. Tällä tavalla Kotkan kaupunki voisi säästää materiaalien, erityisvälineiden ja tietojen hankinnassa.

Lainausaika voisi olla noin kaksi viikkoa, jotta materiaalit olisivat kaikkien tavoiteltavissa. Tämä kirjasto ja lainaamo voisi olla jonkun päiväkodin yhteydessä tai varhaiskasvatuksen erityisopettajien toimistossa. Tähän tarvitaan myös jonkun työpanosta, koska uusimpien tutkimusten ja kirjojen hankintaan menee aikaa. Tässä voitaisiin yhdistää päivähoitohenkilökunnan tai muun henkilökunnan työpanosta. Näin voisi Kotkan kaupunki varmistaa uusimpien tietojen ja materiaalien saatavuus koko Kotkan kaupungin päivähoidon hoitohenkilöstölle. Tämä voisi olla myös jatkotutkimusehdo-

tus, jossa tutkitaan kirjaston ja lainaamon mahdollistamista, pääoman suuruutta ja, sitä kuinka paljon säästöä tämä voisi tuottaa Kotkalle.

Tutkimuksessani selvitän, mitä käsitteet *samanaikaisopettajuus*, *pienryhmätoiminta* ja *konsultaatioapu* tarkoittavat ja minkälaista apua päivähoiton henkilöstö odottavat varhaiskasvatuksen erityisopettajalta. *Samanaikaisopetus* käsitteenä tiesivät 78,7 prosenttia vastanneista. Käsitteenä samanaikaisopetus koetaan olevan hiukan vieraampi kuin muut käsitteet. Osa vastanneista ei osannut määrittää, millaista tukea he voisivat odottaa. On mahdollista, että kaikissa päiväkodeissa ei ole tarvetta samanaikaisopettajuuteen, joten tietoa ei välttämättä ole siitä, mitä käsite tarkoittaa käytännössä. Muita käsitteitä tunnettiin todella hyvin, kuten *pienryhmätoiminta* 98,7 prosenttia ja *konsultaatioapu* 98,7 prosenttia vastanneista.

Tutkimuksessa kyseltiin, millaisia odotuksia hoitohenkilöstöllä on kyseisistä käsitteistä. Tutkimuksessa selvisi, että varhaiskasvatuksen erityisopettajalta vaaditaan aika paljon erilaista osaamista ja tilannetajua. Pystyäkseen yltämään kaikkien odotusten tasolle pitäisi jokaisessa päiväkodissa olla oma varhaiskasvatuksen erityisopettaja, jonka työparina olisivat muu hoitohenkilöstö. Tämä olisikin ihannetilanne. Toisaalta, miksi tämä ei voisi olla tulevaisuudessa mahdollista pienellä henkilökunnan uudelleen järjestelyllä? Näin voisimme taata Kotkan varhaiskasvatuksen päivähoiton laadun yhä muuttuvassa yhteiskunnassamme.

LÄHTEET

- Alila, K. 2003. Laadun kehittäminen ja ohjaustoiminta varhaiskasvatuksessa. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2003:1. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Heinämäki L. 2005. Varhaista tukea lapselle: Työvälineenä kehittämisvalikko. Stakes. Oppaita 62.
- Koivunen, P.-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Juva: PS-kustannus.
- Kotkan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma (VASU) 2005–2006, Päivähoidon vastuualue. Kotka: Kotkan kaupunki.
- Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä 504/2002.
- Laki lastensuojelusta 911/2012.
- Laki lasten päivähoidosta 909/2012.
- Laki sosiaalihuollon ammatillisen kelpoisuudesta 272/2005.
- Muhonen, J., Lallukka, K. & Turtiainen P. 2009. Pienryhmätoiminta lasten ja nuorten ehkäisevän työn menetelmänä. Kurikka: Yad Youth Against Drugs ry.
- Peltonen, H. 2004. Kasvattajana sosiaali- ja terveysalan ammattiteissa. 4. uudistettu painos. Helsinki: Kustannus osakeyhtiö Tammi.
- Pihlaja, P. & Kontu, E. (toim.) 2006. Arjen moninaisuutta. Erityisryhmät päiväkodissa. Raportteja 14/2006. Stakes. Helsinki: Valopaino.
- Pihlaja, P. & Svärd, P.-L. 1996. Erityisopetus ja kuntoutus osana suomalaista varhaiskasvatusta. Teoksessa P. Pihlaja & P.-L. Svärd (toim.). Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Porvoo: WSOY.

Saloviita, T. 2003. En skola öppen för alla. Elever med särskilda behov inom allmänundervisningens ram. Vasa: Lärum-förlaget Ab.

Sipilä, P. 2006. Meren poika ja veden tytär. Kotkalaisen päivähoidon historia. Kotka: Painokotka.

STM:n hallinnonala 2002. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön hallinnonala vuonna 2002. Toimintakertomus. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisuja 2003:14.

Stakes 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Oppaita:56. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi.

Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki, soveltamisopas. Stakes Oppaita 65. Helsinki: Stakes.

Thousand, J.S., Villa, R.A. & Nevin, A.I. 2006. The Many Faces of Collaborative Teaching. *Theory into Practice*. 45 (3), pp. 239–248.

Valli, R. 2001. Johdatus tilastolliseen tutkimukseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisuja 2002:9.

Vartiainen, E. 2005. Dialogisuuden ymmärtäminen konsultoinnissa. Näkökulmana tutkiva konsultointi, relational consulting. Näkökulmana käytäntöön. *Aikuiskasvatus*. *Aikuiskasvatustieteellinen aikakauslehti* 25 (2), s. 141–146.

Hei!

Opiskelen Kymenlaakson ammattikorkeakoulussa sosionomin (AMK) tutkintoa. Opintoni suuntautuvat kasvatusta ja perhetyöhön ja kelpoisuuteen lastentarhanopettajan tehtäviin. Lopputyöni aiheena on Kotkan kaupungin päivähoitohenkilökunnan näkemys tuen tarpeesta varhaiskasvatukseen arjessa. Tutkimus koostuu Kotkan kaupungin päivähoitohenkilökunnalle suunnatusta kyselystä. Selvitän millaisia odotuksia päivähoitohenkilökunnalla ja opettajilla on varhaiserityiskasvatukseen tarjoamalta koulutukselta ja konsultaatiolta. Millaista koulutusta toivotaan ja millaista materiaalia tarvitaan. Miten VEO:n (varhaiserityisopettajan) tarjoamat tukimuodot henkilökunnan taholta ymmärretään mm. samanaikaisopettajuus, konsultaatioapu tai pienryhmätoiminta.

Tutkimukselle on viranhaltijapäätös Kotkan kaupungin Varhaiskasvatusjohtajalta Maija Rikbergiltä.

Lähetän parin päivän sisällä Zef-järjestelmällä tehdyn sähköisessä muodossa olevan kyselylomakkeen, johon toivon saavani vastauksen Lokakuun 31. päivään mennessä. Kyselyn täyttämiseen menee aikaa noin 10 minuuttia. Vastauksesi on minulle arvokas. Kiitän vastauksestasi jo etukäteen.

Syysterveisin,

Susanne Kuosmanen

VEO- kyselyn jatkokysely 2012

1. Mikä on ikäsi?

Rasti (x) ruutuun

18–25

26–35

36–45

46–55

56–60

61–65

yli 65

2. Millainen on koulutustaustasi?

Rasti (x) ruutuun

Peruskoulu _____

Koulutasoinen tutkinto (lastenhoitaja tms.) _____

Opistotasoinen tutkinto (lastentarhanopettaja,
sosiaalikasvattaja tms.) _____

Ammattikorkeakoulun tutkinto (sosionomi tms.) _____

Kasvatustieteen kandidaatti _____

Kasvatustieteen maisteri _____

Muu ammatillinen koulutus _____

3. Mikä on ammattinimikkeesi?

Rasti (x) ruutuun

Avustaja tai vastaava _____

lastenhoitaja/ lasten päivähoitaja _____

lastentarhanopettaja _____

päiväkodin johtaja _____

Muu _____

4. Kuinka pitkä on työkokemuksesi?

Rasti (x) ruutuun

Alle 5 vuotta

5 - 10 vuotta

11 - 15 vuotta

yli 15 vuotta

5. Millaista tukea toivot saavasi varhaiserityiskasvatukselliselta koulutukselta?

Rasti (x) ruutuun, jos toivot kyseistä koulutusta itsellesi.

Lapsen kehityksen tuntemus_____	☐
Varhaiserityiskasvatuksen menetelmät_____	☐
Motoriset oppimisen haasteet_____	☐
Moniammatillinen yhteistyö_____	☐
Lapsen kehityksen ja kasvun seuranta, havainnointi ja arviointi	☐
Perhelähtöinen työ_____	☐
Pedagogisen toiminnan suunnittelu, toteuttaminen ja arviointi_	☐
Miten kohtaat aggressiivisen lapsen_____	☐
Jotain muuta_____	☐

Mitä muuta koulutusta toivoisit?_____

Toivoisitko työssäsi olevan tukena jotain materiaalia? Millaista?

6. Tiedätkö mitä tarkoittavat seuraavat käsitteet?

Rasti (x) ruutuun

Kyllä Ei En ole varma

Samanaikaisopetus

--	--	--

Pienryhmät

--	--	--

Konsultaatioapu

--	--	--

7. Millaista tukea odotat saavasi VEO: lta kun on kyseessä:

Samanaikaisopetus: _____

Pienryhmätoiminta: _____

Konsultaatioapu: _____
